

**PERSONALISTISCH
SOCIALISME**
NAAR KATHOLIEK INZICHT

Mr Dr E. BRONGERSMA

UITGAVE VAN
DE KATHOLIEKE WERKGEMEENSCHAP
VAN DE PARTIJ VAN DE ARBEID
Tesselschadestraat 31 Amsterdam (W.)

PERSOONLIJKE

SOCIALISME

NAAR KATHOLIEK INZICHT

H. D. E. BRONGERSMA

THE HAGUE
DE WETENSCAPEN EN LETTEREN
1911

PERSONALISTISCH SOCIALISME NAAR KATHOLIEK INZICHT

Toen in het jaar 625 de monnik Paulinus verscheen aan het hof van koning Edwin van Northumbrië, vroeg de koning aan zijn rijks grooten of zij van oordeel waren, dat men de prediking van de nieuwe leer moest toestaan. En een van de aanvoerders gaf ten antwoord: „Gij zult u herinneren, o koning, hoe ge wel eens met uw aanvoerders en krijgslieden aan den disch hebt gezeten, als het vuur hoog oplaaide en er warmte was binnen in de zaal, terwijl het buiten regende, sneeuwde of stormde. En dan gebeurde het soms, dat een vogeltje in snelle vlucht door de zaal kwam, de eene deur in, de andere weer uit. Dat korte oogenblik was voor dat diertje een verkwikking, het voelde den regen niet meer en het werd niet meer meegesleurd door den storm. Maar het was een vluchtig genot; in een oogwenk was de vogel verdwenen, teruggekeerd in het barre winterweer, waaruit hij kwam. Zoo lijkt mij ook het leven der menschen te zijn op deze aarde; kortstondig is het van duur, vergeleken bij de lengte van tijd die er aan voorafgaat en die er op volgt. Die tijd is duister en angstwekkend voor ons; onze onwetendheid daaromtrent beklemt ons. Als de nieuwe leer ons daarover wat meer zekerheid kan schenken, dan verdient zij, dat wij haar volgen.” Aldus vertelt het Beda Venerabilis in zijn beroemde kerkgeschiedenis.

De vraag naar zin en beteekenis van het leven is te allen tijde de meest dringende en de meest kwellende geweest. Zij is tegelijkertijd de meest noodzakelijke en de meest practische vraag, die men zich stellen kan, want alles hangt voor ons van het te vinden antwoord af. Daarom is het met recht, dat Miguel de Unamuno haar in zijn boek „Del sentimiento trágico de la vida” als het eenige werkelijke levensprobleem, „el único verdadero problema vital” aanduidt. En een eeuwenoude wijsheid vindt haar uitdrukking in het feit, dat de Kerk haar Katechismus laat aanvangen met de vraag: „Waartoe zijn wij op aarde?”

Het is de taak van de Kerk, ons het antwoord te geven, en niet alleen het antwoord, maar ook weer de nadere verklaring, die dit antwoord vergt. Doch naar katholieke opvatting is dit antwoord niet zoo maar iets, dat wij in blind geloof als bovennatuurlijke openbaring hebben te aanvaarden. Ons geloof moet immers het geloof zijn van menschen, van redelijke wezens, wier overtuiging dus ook een redelijk fundament moet hebben, zoodat de geloofsleer met betrekking tot vele punten slechts de bovennatuurlijke bevestiging zal inhouden van datgene, wat wij ook langs natuurlijken weg, door middel van ons verstandelijk logisch denken hebben kunnen achterhalen.

Tot die waarheden, die niet enkel geopenbaard zijn, doch tevens binnen het bereik liggen van het wijsgeerig denken, behoort in de eerste plaats de kennis van het bestaan van God. Het Vaticaansch Concilie heeft nog eens nadrukkelijk als leer der katholieke Kerk vastgesteld, „dat God, aller dingen begin en einddoel, door het natuurlijk licht der menschelijke rede uit de geschapen dingen met zekerheid kan gekend worden.” Reeds in het Oude Testament keerde de schrijver van het Boek der Wijsheid zich tegen „de menschen, wien de kennis van God ontbreekt, en die uit het goede, dat zichtbaar is, niet vermochten te kennen Hem, die is, en, op de werken lettende, niet inzagen, wie de werkmeester is.” „Uit de grootheid en schoonheid der schepselen kent men door vergelijking den Schepper.” En in het Nieuwe Testament acht de apostel Paulus de heidenen, die den waren God verloochenen, niet te verontschuldigen, „want Zijn onzichtbaar wezen, Zijn eeuwige macht en Zijn Godheid is van de schepping der wereld af bij eenig nadenken uit het geschapene duidelijk te kennen.”

Het ligt voor de hand, gezien de omgeving waarin Paulus was opgegroeid en waarin hij had geleefd, dat hem bij het neerschrijven van deze woorden de bewijzen voor Gods bestaan van Aristoteles voor den geest stonden. Aristoteles vond zijn geniaalsten volgeling in Thomas van Aquino. En na Thomas van Aquino kwam Kant. Het schijnt, dat voor velen — ik denk b.v. aan boeken als Van Mourik Broekman's „Vrijzinnige Godsidee” — met Kant het laatste woord over de vraag van de bewijsbaarheid van Gods bestaan gesproken, en in negatieven zin gesproken is. Hoe het mogelijk is, dat men buiten de katholieke wereld zoo weinig aandacht heeft getoond voor de grondige kritiek, die de neo-thomistische

wijsbegeerte op Kant's bezwaren heeft geleverd, blijft een raadsel, zooals het geheele gebrek aan belangstelling voor de resultaten van het neo-thomisme een raadsel blijft. De groote niet-katholieke jurist Von Jhering heeft er harde, en behartigenswaardige woorden aan gewijd.

Het zou te ver voeren, zelfs maar op zeer beknopte wijze de gevoerde discussies hier samen te vatten. Voor den katholiek staat ten slotte onomstootelijk vast, dat het bestaan van God uit het bestaan van de zintuigelijk waarneembare wereld kan worden bewezen.

God kennen uit de schepping, wil zeggen: God bovenal kennen als Schepper; „Schepper van hemel en aarde, van alle zichtbare en onzichtbare dingen.” Schepper ook van den mensch. Het kan ons daarbij onverschillig laten, hoe in feite de mensch is ontstaan. Misschien is de mensch, min of meer zooals hij thans is, onmiddellijk door God uit het niet geroepen en op aarde gesteld. Misschien is eens een levenskiem van een ander hemellichaam overgedwaald naar de genoegzaam afgekoelde aarde, en heeft in tienduizenden van jaren de evolutie plaats gevonden van het primitiefste wezen tot het wonder van het menschelijk lichaam. Misschien is die ontwikkeling begonnen met een spontane geboorte van het eerste leven uit de doode stof, onder den invloed van de natuurkrachten. Het valt moeilijk uit te maken, welke de meest waarschijnlijke of de minst wonderbaarlijke is van deze hypothesen. Maar onverschillig welke oplossing men wil aanvaarden: de mensch is en blijft Gods schepsel. Of God het menschelijk lichaam zelve onmiddellijk maakte, of God het in eeuwenlange evolutie door de door Hem geschapen natuurkrachten deed ontstaan, het doet er niet toe; in laatste instantie komt het toch altijd van God, en God gaf aan dit lichaam den geest, de ziel, die er het levensbeginsel van uitmaakt.

God schiep den mensch; Hij schiep hem als mensch; Hij bestemde hem, mensch te zijn. Daarom ligt voor ons in dit als-mensch-geschapen-zijn onze bestemming besloten. Wij zijn op aarde om mensch te zijn, zoo volledig, zoo volmaakt mogelijk mensch.

Men zou kunnen meenen, dat met deze vaststelling een eindpunt in ons denken is bereikt. Dat als ideaal thans nog slechts rest het streven naar die gerijpte levenswijsheid, waarin men mag zeggen een mensch te zijn, en zich niets menselijks meer vreemd te achten. In feite staan wij even-

wel met deze erkenning van het volmaakt menschelijke als onze bestemming nog aan een beginpunt. Hier is nog pas de scheiding der wegen, waarlangs de verschillende groote denkstelsels voortschrijden in uiteenlopende richting bij het uitwerken van deze gemeenschappelijke grondgedachte.

Ook voor den katholieke mag het „niets menschelijks aan zich vreemd achten” als een formuleering van zijn ideaal gelden. Maar dit sluit volstrekt nog niet in, dat wij daarom met een zekere minzame toegeliefelijkheid zouden mogen staan tegenover liegen, stelen, moorden en andere dergelijke grotere of kleinere tekortkomingen, die wij „menschelijke zwakheden” believe te noemen. Deze betiteling is onjuist. Het kwaad, dat wij bedrijven, is immers niet menschelijk; het is altijd beneden-menschelijk, het is — hoe raak is dit woord! — een tekortkoming, een beneden de maat van het menschelijke blijven. Het kwaad, zoowel het lichamelijke als het moreele kwaad, is steeds een tekort, een gebrek, een leemte, een manco in de goede orde. Een mensch doet pas kwaad, wanneer hij anders handelt, dan hij als mensch, als redelijk wezen moest doen; wanneer hij handelt tegen zijn natuur van redelijk wezen in. Daarom kan er van kwaad en zonde ook alleen sprake zijn, waar redelijk overleg aanwezig was, en kan een bewusteloze of een krankzinnige ook geen moreel kwaad doen. Het moreele kwaad is een handelen tegen het menschelijk wezen in, het is onredelijk.

Dit blijkt ook hier uit, dat het moreele kwaad altijd bestaat in het verkiezen van een lager boven een hooger goed. Wie een grooter goed opoffert voor een kleiner, handelt onredelijk, vergrijpt zich aan zijn eigen natuur als redelijk wezen. Wat onzedelijk is, is altijd onredelijk.

Omdat de mensch een redelijk wezen is, terwijl zonde en kwaad onredelijke dingen zijn, kan men niet zeggen, dat zonde en kwaad menschelijk zijn of tot de menschelijke natuur behooren. Tot de menschelijke natuur behoort alleen maar de mogelijkheid tot zondigen, zooals tot het menschelijk lichaam behoort de mogelijkheid om ziek te worden. Het kwaad krenkt ons in ons geestelijk mensch-zijn, zooals ziekten en gebreken ons krenken in ons fysiek mensch-zijn. Niemand zal willen volhouden, dat het noodzakelijk is, aan alle mogelijke ziekten te hebben geleden, eer men zich waarlijk mensch mag noemen. En evenmin is het vol te houden, dat het noodzakelijk is, de proefondervindelijke kennis van kwaad en zonde te hebben opgedaan, eer men zich waarlijk mensch mag

noemen. Integendeel: niemand zal met recht van zich kunnen getuigen, dat niets menselijks hem meer vreemd is, eer hij een graad van volkomen heiligheid heeft bereikt.

Ook met deze gevolgtrekkingen uit den eisch, te beantwoorden aan onze bestemming van mensch-zijn, zijn wij nog niet aan het eindpunt van onzen weg gekomen. Want willen wij den mensch bezien in zijn volle werkelijkheid, willen wij een inzicht verwerven in de volledige beteekenis van het mensch-zijn, dan mogen wij ons niet blind staren op den mensch alleen. De mensch staat immers niet alleen; hij staat midden in de realiteit en bevindt zich dus ook in betrekking tot die realiteit.

Hoogste en hevigste realiteit is voor den mensch, dat hij een onderdeel is van de schepping, dat hij geschapen is, en dus in betrekking staat tot zijn Schepper. Wie in zijn overwegingen over den mensch dit feit buiten beschouwing laat, houdt zich niet meer bezig met den werkelijken mensch, maar met een hersenschim. Dit is het groote bezwaar, dat men van katholieke zijde moet maken tegen elke poging tot een louter natuurlijk humanisme. Het blijft onvolledig, omdat het dit allervoornaamste aspect van het menselijke, de betrekking tot God verwaarloost. Op dezen grond heeft dan ook Maritain het katholieke humanisme, het humanisme van den op God betrokken mensch, beschreven als „humanisme intégral”.

Omdat de katholiek een integraal humanisme voorstaat, moet Christus, onze broeder, de volkomen mensch, in het centrum van zijn leven staan. Hier ligt de zin van de imitatio Christi, zooals ook Paulus (Rom. 8:29) haar ziet. In zijn „Everlasting Man” heeft Chesterton ergens gewezen op die overweldigende waarheid, welke Pilatus onbedoeld uitsprak, toen hij tot de volksmassa zeide: „Ziet den mensch.” Want daar, voor eenmaal in de wereldgeschiedenis, stond inderdaad de mensch, het begrip van alle menselijkheid, de volkomen mensch.

Van Ginneken zong in zijn „Voordrachten over het Katholicisme” in gebeeldhouwde taal de litanie van Jezus' ziele-grootheid. Tegenover den allesomvattenden rijkdom van deze menschheid is ieder van ons slechts een deel-mensch. In niemand van ons zijn alle mogelijkheden van de menselijke natuur uitgeput.

Zooals ons gelaat slechts een van de vele gedaanten is, die het menschengelaat kan aannemen, zoo is onze persoonlijk-

heid slechts een van de vele mogelijke verwezenlijkingen van de menselijke natuur. Onze persoonlijkheid is de vorm, waarin aan ons het mensch-zijn gegeven is. En de ons door den Schepper gestelde bestemming: mensch te zijn, zullen wij dus ook moeten vervullen op een wijze, die overeenkomt met onze eigen persoonlijkheid. Ieder van ons heeft mensch te zijn, zoo volmaakt mogelijk mensch, op de eigen, aan zijn persoonlijkheid aangepaste wijze. Ontplooiing van de eigen persoonlijkheid is onze levenstaak.

Holzner heeft in zijn magistraal werk over Paulus de ethiek van den apostel samengevat in de woorden: „Werde, der du bist.” Het is het uitputten van de karakteristieke mogelijkheden, die in ieder van ons gelegen en in ieder van ons weer anders zijn. De volmaaktheid, die Paulus beoogt, is allerminst zoiets als een saaie braafheid, die met uitgestreken gezicht en zalvende woorden door het leven gaat, of liever, zich laat leven. Niet voor niets spreekt Paulus steeds weer van dezen gang tot volmaaktheid als een uitgroeien, een tot wasdom komen, een volledige ontwikkeling van den mensch. Het is een „opgroeien tot goddelijke rijpheid” (Col. 2 : 19); een „komen tot den volsten rijkdom van inzicht” (Col. 2 : 2); een „in ieder opzicht opgroeien voor Hem, voor Christus, die het Hoofd is” (Eph. 4 : 15); „een volwassen man worden, en de mannenmaat van den volmaakten Christus bereiken” (Eph. 4 : 13); het verkrijgen van „rijpheid van oordeel” (1 Cor. 14 : 20); „een man zijn, die het kinderlijke aflegt” (1 Cor. 13 : 12); „rijk worden in ieder opzicht, in alle woord en in alle kennis” (1 Cor. 1 : 5). De volmaakte mensch is pas degen, die zich ten volle, dus ook in zijn zuiver aardse goede en aantrekkelijke hoedanigheden, heeft ontplooid. De volmaakte mensch is niet somber (1 Thess. 5 : 16; 2 Cor. 7 : 10 en 6 : 10; Rom. 12 : 12 en Phil. 4 : 4), want hij streeft er naar, volmaakt te zijn gelijk zijn hemelsche Vader volmaakt is, en zijn hemelsche Vader heeft de wereld niet in een booze bui, doch in overstromende vreugde geschapen. De volmaakte mensch is gezellig in den omgang: „Uw gesprek moet steeds opgewekt zijn, met zout gekruid; ge moet weten, hoe ge iedereen te woord hebt te staan.” (Col. 4 : 6). De volmaakte mensch is geen goedmoedige sul, die alles maar over zijn kant laat gaan: „Blijft mannen, weest kloek!” (1 Cor. 16 : 13). Hij moet zich „heelemaal niet bang laten maken door de tegenstanders”. (Phil. 1 : 28). „God schonk ons niet een geest van vreesachtigheid, maar van kracht,

liefde en zelfbeheersching." (2 Tim. 1 : 7). De volmaakte mensch mag zeker, wanneer daartoe aanleiding bestaat, toornig worden, en aan zijn toorn in krachtige bewoordingen uitdrukking geven. Christus heeft dat gedaan, en Paulus doet het in niet zachter termen. Niet de toorn is verkeerd, maar het verlies van zelfbeheersching onder invloed van den toorn en het volharden in deze stemming: „Wordt ge toornig, zondigt dan niet; de zon ga niet onder over uw toorn." (Eph. 4 : 26). De volmaakte mensch is geen vijand van aardsche schoonheid en goedheid: „Houdt uw aandacht gevestigd op al wat waar, op al wat edel, rechtvaardig, rein, liefelijk en welgevallig is, op al wat deugd heet en lof verdient." (Phil. 4 : 8). De volmaakte mensch weet de geheele schepping, ook het aardsche en stoffelijke te apprecieeren, in de overtuiging, dat God „ons rijkelijk van alles voorziet, om ervan te genieten." (1 Tim. 6 : 17). „Inderdaad, al wat door God geschapen is, is goed; en niets is verwerpelijk, zoo het onder dankzegging genuttigd wordt." (1 Tim. 4 : 4). De menschelijke natuur, gegoten in den vorm van zijn eigen persoonlijkheid, is het deel, dat ieder mensch op zijn levensweg mede gekregen heeft. Zijn bestemming is, mensch te zijn naar de mate van zijn persoonlijkheid. Voldoet hij aan zijn bestemming, dan voldoet hij aan het doel, waartoe God hem geschapen heeft; dan volbrengt hij Gods wil; dan dient hij God. Het staat hem niet vrij, zich naar eigen goeddunken aan dezen dienst te geven of er zich aan te onttrekken. Want door tegen Gods wil te handelen, miskent hij zijn volkomen afhankelijkheid jegens God, die nu eenmaal voortvloeit uit zijn positie van schepsel-te-zijn. Dat wil zeggen, hij miskent dan iets wat onverbreekbaar tot zijn menschelijkheid behoort, hij is niet langer integraal humanist. Omdat ons aller persoonlijkheid verschillend is, is ons aller levensweg verschillend. Wij hebben allen hetzelfde einddoel, God, waarnaar onze geheele natuur, ons steeds onvoldaan verstand en ons steeds onvoldaan begeervermogen haken, maar de weg erheen is voor ieder anders. Ieder heeft een eigen, persoonlijke taak: de ontwikkeling en volmaking van zijn eigen persoonlijkheid.

Nu gaat het niet aan, iemand een taak op te dragen, of te erkennen, dat hij een taak heeft, en hem tegelijkertijd de middelen te onthouden, die hij voor de vervulling van die taak niet kan ontberen. Wil de mensch eigen persoonlijkheid kunnen ontwikkelen, dan zal hij allereerst over voldoende

vrijheid moeten beschikken. Hij heeft een strikte aanspraak op al die vrijheden, die hij behoeft om volop mensch te zijn. Alles wat daartegen indruischt, of daar inbreuk op maakt, is volstrekt onrecht.

Over deze noodzakelijke vrijheden kan en mag geen meeningsverschil bestaan. Tegen aantasting door anderen van zijn leven, van de ongeschondenheid van zijn lichaam, van zijn eer en goeden naam moet de mensch gevrijwaard zijn. Absoluut en onvoorwaardelijk wijzen wij ook ieder systeem af, waarin de mensch wordt gedegradeerd tot louter middel, waarover een ander mensch of een gemeenschap volledig kan beschikken: slavernij, arbeid als koopwaar of totalitaire staatsopvatting. Voorts is krachtens katholieke opvatting ieder mensch onvoorwaardelijk verplicht te handelen overeenkomstig de inspraken van zijn geweten, zoodat elke poging, den mensch te dwingen tegen zijn gewetensovertuiging in te gaan, eveneens absoluut verwerpelijk is.

Vrij moet de mensch verder zijn in het bepalen van zijn levensweg, de keuze van zijn levensstaat, van zijn beroep of werk; vrij dus ook in het sluiten van een huwelijk en het vormen van een gezin. Het voortbrengen van kinderen legt verplichtingen aan de ouders op ten aanzien van de opvoeding; zij zijn daar aansprakelijk voor, maar moeten daartegenover dus ook weer de vrijheid hebben, deze aansprakelijkheid naar beste inzicht te dragen. Vandaar de eisch van vrijheid van onderwijs.

Een behoorlijk gewaarborgde persoonlijke vrijheid, onschendbaarheid van woning en briefgeheim, een staatkundige medezeggenschap in democratischen zin, zij allen tezamen zijn nog allerm minst voldoende om ware vrijheid en zelfstandigheid te verleenen in het maatschappelijk leven. De mensch is geest, gebonden aan stof; dit beteekent, dat alle praat over geestelijke vrijheden waardeloos wordt, wanneer te zelfder tijd de banden van de stof zoo drukkend worden, dat zij alle aandacht en levensenergie in beslag gaan nemen. Een minimum aan eigen bezit en een erkenning van het eigendomsrecht zijn dus noodig, om ware vrijheid te verwerkelijken.

Deze kleine opsomming, die geen volledigheid beoogt, zou toch wel zeer onvolledig zijn, wanneer de vermelding achterwege bleef van vrijheid van godsdienst en godsdienstuitoefening, vrijheid van vereeniging en vergadering, en vrijheid van meeningsuiting. Zij verdienen zelfs een enkele nadere toelichting, omdat zij in de katholieke opvatting ongetwijfeld

anders gefundeerd zijn dan in sommige niet-katholieke stelsels.

Misschien kan het verschil het beste gedemonstreerd worden aan de tot een gemeenplaats geworden uitdrukking: „eerbied hebben voor een anders eerlijke overtuiging”. In zijn letterlijke beteekenis genomen is dit een onding. „Een overtuiging hebben” wil zeggen: „iets voor waar houden”, hetgeen insluit, dat men datgene, wat daarvan afwijkt, voor onwaar of minder waar houdt. Men kan echter van niemand vergen, eerbied te hebben voor onwaarheden of halve waarheden; dit zou zelfs een kennelijk immoreele eisch zijn.

Dit stelt ons voor een probleem, dat men alleen kan ontduiken, door er zelf geen eigen overtuiging op na te houden, en consequent op elk gebied agnosticus te zijn. Er kan in dat standpunt iets heel nobels liggen, maar het is zoozeer in strijd met de menselijke natuur, dat het zelden of nooit zuiver blijft en meestal overslaat in een soort negatief dogmatisme, dat vaak zelfs uiterst onverdraagzaam blijkt. En in niet weinig gevallen is de schijnbare nederigheid van het agnosticisme enkel versluierde hoogmoed of verregaande gemakzucht: voor een Pilatus behoeven wij geen bewondering te koesteren.

Daarom blijft het bepalen van zijn houding tegenover afwijkende overtuigingen voor eigenlijk haast ieder mensch een probleem. En de meest simpele en voor de hand liggende oplossing is deze, dat men het hebben of verkondigen van een afwijkende overtuiging kort en goed verbiedt, en zoo mogelijk met geweld bestrijdt.

Deze oplossing ligt zelfs zoozeer voor de hand, dat het wel een wonder zou zijn, wanneer er in de geschiedenis geen tijdperken waren geweest, waarin men haar beproefd had; en het valt moeilijk te ontkennen, dat zij bij tijd en wijle zelfs leeft in het hart van de meest gematigden onder ons. Menschen, die van afgrijzen vervuld zijn wanneer zij lezen van den strijd, die de Inquisitie met de in haar dagen gebruikelijke strafmiddelen voerde tegen de Albigenen, vinden het in het geheel niet immoreel, krasse maatregelen, en de toepassing van de in onze dagen gebruikelijke strafmiddelen te eischen tegen communisten en nationaal-socialisten. Dat de Albigenen in zijn dagen net zoo radicaal revolutionnair was en zijn stelsel niet minder onmaatschappelijk dan de groote dwalingen van onzen tijd, wordt door den tijdsafstand gemakkelijk vergeten. Typeerend is het, als de schrijver van

eenige anti-papistische brochures over de Inquisitie in een ander werkje verzucht: „De staat zorgt ervoor dat wij geen vervalschte levensmiddelen in onze maag krijgen. Waarom mag zij er niet voor zorgen dat de zielen harer kinderen niet vergiftigd worden?”

Er blijft in ieder mensch een hang naar deze oplossing, omdat zij zoo eenvoudig is. Toch is zij op velerlei gronden niet juist. Wanneer wij, zooals het Katholicisme dat doet, vooropstellen, dat ieder mensch onvoorwaardelijk gebonden is aan de inspraken van zijn geweten, en dat, om met Bernhard Duhr S.J. te spreken, „geen Paus of Keizer hem daarvan kan ontslaan”, dan moeten wij toch wel schromen, maatregelen te nemen, die onvermijdelijk vele menschen in gewetensconflict met den staat moeten brengen. En een dergelijk conflict kan niet uitblijven, wanneer men de aanhangers van een bepaalde denkrichting hun vrijheid van vereeniging en meeningsuiting gaat ontnemen. Niet, dat de staat altijd uit den weg zou moeten gaan voor de gewetens-overtuiging van zijn onderdaan; wie meent, dat diefstal ten bate van de armen, of het brengen van menschenoffers, of het plegen van politieke moorden zijn zedelijke plicht is, zal in het algemeen belang van zijn vrijheid moeten worden be-roofd. Maar er ligt in een dergelijk conflict altijd iets afschuwelijks, en men vergroot het aantal niet boven het strikt onvermijdelijke.

Hier komt nog iets bij. De staat heeft tot doel de behartiging van het algemeen welzijn. Dit algemeen welzijn is ongetwijfeld met het bestaan en de verbreiding van dwalingen niet gediend; maar het is ook niet gediend met de voortdurende onrust en onzekerheid, die het gevolg zouden zijn van de bestrijding met publieke machtsmiddelen van de overtuiging van een eenigszins omvangrijke groep uit de burgers. Dit argument is niet nieuw, men vindt het al in de dertiende eeuw bij Thomas van Aquino.

Bovendien is de staat er niet alleen voor het algemeen welzijn, hij is er ook voor het algemeen welzijn. Ook voor een minderheid zal het vaderland toch altijd een vaderland moeten zijn, waarin zij zich thuis en gelukkig kan voelen. Niekel, een der hoogleraren aan het Groot Seminarie te Warmond, stelt het aldus: „Daar er nu geleefd moet worden, en ook de levensgenoegzaamheid in een daarop-gericht-verband nage-streefd moet worden — en dit aller recht is — gaat het niet aan om, wanneer een staatkundig verband belijders van

verschillende godsdiensten omvat, het staatsverband te con-
formeeren uitsluitend aan de eischen van een bepaalden
godsdienst, zelfs al is deze objectief de ware."

Men moet zich verder afvragen, of inderdaad de waarheid
gediend wordt door een krampachtig pogen, de verkondiging
van elke dwaling te beletten. De stelling, dat de waarheid
ontspringt uit de botsing der meeningen, mag wel, vooral
als het om ethische problemen gaat, getuigen van een te groot
optimisme ten aanzien van de aangeboren goedheid van de
menschelijke natuur. Maar dit neemt niet weg, dat de waar-
heid vaak verrijkt en verdiept is in den strijd met de dwaling,
en dat er bepaalde dwalingen noodig zijn geweest, om be-
paalde aspecten van de waarheid naar voren te brengen.
„Toute erreur a sa vérité”, zegt Maritain, en de gedachte,
dat de dwaling feitelijk slechts een eenzijdige overdrijving
van een uit zijn verband gerukte waarheid is, hebben speciaal
Chesterton en Van Duinkerken helder uitgewerkt. Daar-
enboven maakt men een caricatuur van de wereld, indien
men de menschheid gaat indeelen in waarheidskenners en
dwalenden. „Non seulement — aldus weer Maritain — des
rôles d'iniquité sont tenus par des masques ou des figures
de justice, mais des rôles de justice sont tenus (et gâtés)
par des masques d'iniquité. Non seulement du mauvais
travail historique, du travail inutile est fait par des porteurs
des étendards de vérité, mais du bon travail, du travail utile
est fait (et gâté) par des adversaires des étendards de
vérité.”

Ook dit was niet ontgaan aan de groote wijsheid der Mid-
deleeuwen. Bij de beantwoording van de vraag, of ook aan
hen, die niet den waren godsdienst belijden, de uitoefening
van hun eeredienst moet worden toegestaan, vermaant Tho-
mas van Aquino de regeerders het voorbeeld van God te
volgen: „want God, die toch almachtig en oneindig goed
is, laat toe dat er in de wereld kwaad geschiedt, ofschoon
Hij het zou kunnen verhinderen. Men kan immers niet alle
kwaad uitbannen, zonder ook de totstandkoming van veel
grootere goede dingen te beletten, of zelfs nog grootere kwaad
op te roepen.” En daarom beval hij verdraagzaamheid aan
ten opzichte van die godsdiensten, die althans op eenigerlei
wijze van nut waren voor hun aanhangers, of hun althans
enkele waarheden bijbrachten. Op deze gronden is het dan
ook een katholieke volksplanting geweest, de Amerikaansche

staat Maryland, waar voor het eerst in de moderne geschiedenis de vrijheid van godsdienst werd geproclameerd. Veel minder dan de moderne mensch had de Middeleeuwer oog voor de psychologische zijde van dit vraagstuk, al geeft ook Thomas van Aquino duidelijke aanwijzingen in die richting, en al heeft reeds het wetboek van Alfonso den Wijzen (1252—1284) in Spanje de vrijheid van religie erkend. Maar in tijden, waarin het kon voorkomen, dat een stier, die een mensch gedood had, plechtig ter dood veroordeeld en opgehangen werd, en waarin een haan gevonnist en verbrand werd wegens het onnatuurlijk misdrijf een ei te hebben gelegd, leefde er nog veel voort van het oud-testamentische en germaansch-rechtelijke beginsel: de daad doodt den man. Men beoordeelde de daad, niet de moreele schuld en aansprakelijkheid van den dader. In deze gedachtenwereld kon het niet uitblijven, dat met het vonnis over de dwaalleer tevens dat over den dwaalleeraar uitgesproken was.

Ook al huldigen wij sinds lang niet meer het vooruitgangsoptimisme, dat voorgaande generaties kenmerkte, op dit punt valt zeker niet te ontkennen, dat de menschheid een geweldigen vooruitgang heeft gemaakt. De practijk schiet nog menigmaal te kort: er heerscht nog veel harde, persoonlijke onverdraagzaamheid, en het zijn zeker niet de menschen, die er een orthodoxe en dogmatische overtuiging op na houden, die daaraan altijd het meest schuldig zijn. Het Nationaal-Socialisme heeft in navolging van het Communisme zelfs weer een stap terug willen doen, door de persoonlijke onverdraagzaamheid tot een deugd te verheffen. Maar desondanks leeft algemeen het besef, dat ook waar ons de eerlijke overtuiging een onding en een leugen blijft, wij toch in eerbied moeten blijven staan voor de eerlijkheid van de overtuiging, of beter nog: in eerbied voor den eerlijk overtuigde.

En hiermede zijn wij dan eigenlijk, in moderne formulering, teruggekeerd tot de oude vermaning van Augustinus: dat wij de dwaling moeten haten, maar den dwalende moeten liefhebben. Vrijheid van meeningsuiting, vrijheid van godsdienst, en al dergelijke vrijheden meer, wij mogen ze niet fundeeren op onze onverschilligheid tegenover de dwaling, doch wij fundeeren ze des te vaster, in onzen eerbied voor de persoonlijkheid.

Een werkelijke eerbied voor de persoonlijkheid is zelfs niet

in overeenstemming te brengen met onverschilligheid tegenover de persoonlijke overtuiging. Want de eigen overtuiging is de hoogste uiting en het hoogste bezit van de persoonlijkheid. Wanneer men een mensch beoordeelt naar zijn voorkomen, zijn schoolopleiding en zijn goede manieren, maar zijn overtuiging onverschillig voorbijgaat, geeft men een trap tegen zijn menselijke waardigheid. Een verdraagzaamheid, die in deze onverschilligheid wortelt, heeft niets meer te maken met respect voor de menselijke persoonlijkheid, doch is zuiver en alleen menschenverachting. Niet voor niets kan de „belachelijke mensch” uit de novelle van Dostojewski juist zo goed in vrede met anderen tezamen leven, als hij begonnen is een grondige verachting te koesteren voor alles wat menselijk is.

Eerbied voor de menselijke persoonlijkheid impliceert fellen en verbeteren strijd tegen de dwaling. Boven alles staat ons dat fonkelende woord uit het Johannes-evangelie: „De waarheid zal u vrij maken.” Strijd tegen dwaling is strijd voor de vrijheid van den mensch; elke dwaling is een beperking, een bekrompenheid, een beletsel voor de ontplooiing van de persoonlijkheid. De Fransche Dominicaan Sertillanges heeft geconstateerd, dat beschaving beteekent: ontwikkeling van de persoonlijkheid. En dat wij dus nog maar aan het aller-eerste begin van de beschaving staan, zolang de mogelijkheid tot deze ontwikkeling nog slechts aan enkelen geboden wordt. De strijd voor beter kennis van en dieper inzicht in de waarheid, en het uitdelgen van dwalingen zijn de beschavingsmiddelen bij uitstek.

Maar deze beschavingsarbeid komt in de eerste plaats toe aan andere gemeenschappen en aan afzonderlijke personen, aan ieder van ons, niet aan den staat. En dit reeds hierom, omdat de staat niet in laatste instantie kan beslissen, wat waarheid is. In het handboek der wijsbegeerte, uitgegeven door Kardinaal Mercier en zijn medewerkers aan het Leuvensche Institut Supérieur de Philosophie, luidt de conclusie: „En principe, toute opinion vraie ou douteuse doit pouvoir s'exprimer librement..... L'état doit donc reconnaître aux citoyens le droit de manifester leurs idées et leurs sentiments. Comme il n'est pas le dépositaire de la vérité absolue, il ne peut trancher souverainement les conflits d'opinions. La direction suprême des esprits ne lui appartient pas.”

Dit neemt niet weg, dat de staat, zooals elk noodzakelijk instituut, het recht en zelfs den plicht heeft, eigen voortbestaan

te verdedigen en zich dus moet verzetten tegen de verbreiding van denkbeelden, die dit voortbestaan bedreigen. In „Staatkundige Hervormingen”, een rapport, voor het Genootschap voor den Rechtsstaat samengesteld door een commissie, waarin vertegenwoordigers van alle democratische partijen zitting hadden, van sociaal-democraten tot anti-revolutionairen toe, wordt het kort en goed gezegd: „De neutrale staat is een onding en leidt tot ondergang; de staat moet een eigen doel nastreven en al wat zich daartegen verzet, weren.”

Voor het voeren van een practische politiek helpt dit inzicht ons echter nog niet zoo veel verder. Want uit onze voorgaande beschouwingen volgt wel, dat het in hooge mate twijfelachtig is, of dit verweer tegen verderfelijke opvattingen den vorm moet aannemen van een beperking van de vrijheid der burgers. Eigenlijk kan dit slechts het geval zijn, wanneer het gaat om opvattingen, die kennelijk en naar zeer algemeen oordeel in strijd zijn met het doel van de staatsorde. „Indien de strijd zich niet enkel tot enkele individueele personen bepaalt — zegt Pompe — en groote groepen der bevolking den gewetensplicht anders zien dan de algemeene zedenwetten aanwijzen, moet, afgezien van utiliteitsoverwegingen, reeds om dezelfde principieele reden van eerbied voor de menschelijke persoonlijkheid, de overheid afzien van dwingende wettelijke regeling. Daarom zal, zoolang zoovele Nederlanders in echtscheiding en in kunstmatige kinderbeperking niet alleen hun voordeel, maar onder omstandigheden ook hun plicht zien, de overheid geen algemeene wet mogen voorschrijven, waarbij echtscheiding en kunstmatige kinderbeperking verboden zijn.”

Alleen wanneer het om denbeelden gaat, die met recht door de overgrootte meerderheid der burgers zoo fel verworpen worden, dat zij hun zelfs een aanstoot vormen, terwijl de verkondigde beginselen openlijk in botsing komen met het algemeen welzijn, heeft de staat recht en reden tot ingrijpen. Maar zelfs dan rijst nog de vraag, in hoeverre een dergelijk ingrijpen tactisch is. Een zweertje aan de oppervlakte is ongevaarlijker dan een inwendige infectie, waarvan de omvang niet kan worden overzien; en het ridiculiseeren door de openbare meening is vaak een machtiger en doeltreffender wapen, dan het kweken van martelaren door publieke strafmaatregelen.

Een personalisme op dezen grondslag, waarbij de ontwik-

keling (dat is de vervolmaking) van de menschelijke persoonlijkheid niet alleen recht, maar bovenal eerste plicht is, voert ons uit ver boven het ik.

Want als het onze taak is, het menschelijke in ons op de voor ieder van ons karakteristieke wijze zoo volmaakt mogelijk tot uitdrukking te brengen, als dus in ons ligt een natuurlijk streven naar zelfontplooiing, naar het bereiken van ons eigen welzijn, dan is dat slechts mogelijk, omdat in ieder van ons leeft de liefde tot zichzelf. Zelfontplooiing veronderstelt liefde voor het eigen ik, en streven naar volmaakte menschelijkheid veronderstelt liefde voor het menschelijke, de menschelijke natuur. Maar als wij deze liefde koesteren voor de menschelijke natuur, dan bestaat deze liefde ook overal, waar wij de menschelijke natuur aantreffen. Hier raken wij het natuurlijk fundament van de algemeene menschenliefde: wij beminnen onze medemenschen, wanneer wij zedelijk (dat is: redelijk) handelen, niet alleen zooals, maar juist ook omdat wij ons zelf beminnen. Daarom is ook de leer van de christelijke naastenliefde niet iets geheel nieuws; zij is er slechts een voorbeeld te meer van, dat het bovennatuurlijke nooit in strijd is met het natuurlijke, doch het juist opheft tot grootere volmaaktheid. De zekerheid, dat wij allen zonen zijn van één Vader, dat elk medemensch een mede-geroepene is, dat Christus voor ons allen, zonder uitzondering, gestorven is, en dat niemand zonder eigen, bewuste schuld is uitgesloten van de gemeenschap der heiligen, stelt de naastenliefde op een ander plan, maar neemt niet weg, dat zij in ons wezen verankerd ligt.

Liefde staat niet tegenover haat; liefde staat tegenover niet-liefde, dat is onverschilligheid. Willen wij waarlijk menschelijk handelen, willen wij dus waarlijk werken aan de ont-plooiing van onze eigen persoonlijkheid, dan mogen wij niet onverschillig staan tegenover de ontplooiing van anderer persoonlijkheid. En dus kunnen wij niet volstaan, met daaraan niets in den weg te leggen; wij moeten, voorzoover dat in ons bereik ligt, positief medewerken aan de zelfontplooiing, aan de vervolmaking van onze medemenschen. Wij moeten ook hen helpen, hun menschelijkheid zoo volledig mogelijk tot uitdrukking te brengen. Wij zijn dus met hen verenigd in het streven naar een gezamenlijk doel. En een duurzame vereeniging van velen tot het nastreven van een gezamenlijk doel is bij definitie een gemeenschap.

Niet ten onrechte heeft de wijsheid der klassieken den mensch

betiteld als een ζῶον πολιτικόν, een animal sociale, een gemeenschapswezen. En wij hebben nu gezien, dat er geen strijd is tusschen de persoonlijke en de sociale zijde van zijn natuur. Duiden wij het besef, gemeenschapswezens te zijn, de bewuste erkenning van onze verantwoordelijkheid voor elkander, en al wat daaruit voortspriet, als „socialisme” aan (een woordkeuze, waarover straks nog meer zal worden gezegd), dan mogen wij vaststellen, dat ons socialisme wortelt in ons personalisme, en daar onafscheidelijk mee verbonden is.

Wonderlijk is het te overwegen, hoe personalisme en socialisme eerst in elkanders licht kunnen gedijen en bloeien. Want wat komt er van alle streven naar persoonlijke ontwikkeling, naar ontplooiing van het menschelijke, terecht buiten de gemeenschap met anderen? Stof is de mensch, en geest: lichaam en ziel; en in de ziel kunnen wij de werkingen onderscheiden van verstand en wil. En naar al deze drie zijden: naar lichaam en verstand en wil is de mensch hulpbehoevend. Zijn lichaam ontstaat uit de gemeenschap van andere lichamen, en zonder de verzorging door anderen, jarenlang voortgezet, zou de mensch weer terstond na zijn geboorte te gronde gaan. Zelfs als volwassenen zouden wij stoffelijk in de grootste ellende verkeren, zonder voortdurende en innige samenwerking. Reeds bij een eerste trap van beschaving treedt het verschijnsel van de arbeidsverdeling op, en in de moderne maatschappij danken wij de voorziening ook in onze meest alledaagsche behoeften aan de gecoördineerde inspanning van duizenden medemenschen.

Hulpbehoevend is de mensch in verstandelijk opzicht. Zelfs een zeer eenvoudigen graad van kennis kan hij alleen door de voorlichting van anderen verwerven. Werkelijk weten door eigen inzicht en kennen door eigen ervaring doen wij slechts zeer weinig; aan het grootste deel van onze geestelijke bagage komen wij door geloof, dat wil zeggen door iets voor waar te houden op gezag van een ander. Chesterton vestigde daar nog eens de aandacht op in den heerlijk ironischen openingszin van zijn autobiografie: „Bowing down in blind credulity, as is my custom, before mere authority and the tradition of the elders, superstitiously swallowing a story I could not test at the time by experiment or private judgment, I am firmly of opinion that I was born on the 29th of May, 1874, on Campden Hill, Kensington.” Maar ook waar wij tot werkelijk eigen inzicht in de waarheid komen, bij voorbeeld in wiskunde en wijsbegeerte, of waar eigen experiment en onderzoek onze kennis verrij-

ken, bij voorbeeld in natuurkunde en biologie, daar is toch vrijwel steeds dit inzicht ons bijgebracht, dit onderzoek ons mogelijk gemaakt door en onder leiding van kundiger medemenschen. Elke wetenschap berust op de samenwerking van talloze personen van reeksen generaties.

Hulpbehoevend is de mensch in zedelijk opzicht. Weliswaar is hij onvoorwaardelijk gebonden aan de inspraken van zijn geweten, maar dit beteekent nog niet, dat zijn geweten altijd een zeker en onfeilbaar richtsnoer zou zijn. Het kan aarzelen en dwalen. Het moet gevormd en verfijnd en geleid worden; dat is zelfs het voornaamste onderdeel in de opvoeding. Maar ook de zedelijk gerijpte, die zich weet te behoeden zoowel voor lakschheid als voor scrupules, heeft bij tijd en wijle behoefte aan steun en raad, en beseft, dat er omstandigheden zijn, waarin het niet verantwoord is alleen op eigen kompas te varen.

En zoo haakt onze geheele natuur naar de gemeenschap, zonder welke onze persoonlijkheid nooit tot ontwikkeling zal kunnen komen. Wij zien dat opnieuw bevestigd, wanneer wij onzen blik terugrichten naar datgene, wat hierboven over de verschillende vrijheden is gezegd, die wij voor de menschelijke persoonlijkheid opeischen. De meeste daarvan zijn alleen te waarborgen in een rechtsorde, in een gemeenschap dus, waarin door een gezag regels worden gesteld en gehandhaafd ter bescherming van den mensch in zijn streven naar vervolmaking. Gezag en vrijheid zijn geen onverzoenlijke tegenstellingen; dat worden ze eerst wanneer een van hen, of wanneer beide ontaarden. Waar gezag en ware vrijheid vullen elkan- der aan. „Het zijn hoeken — schreef ik eens in ander verband — die elkaars supplement zijn en tezamen de rechte lijn vormen, gericht op de menschelijke bestemming.” En in zijn ware gedaante is ook het recht, naar de treffende formule van Van der Heyden, „de vorm der vrijheid”.

Een gemeenschapszin, die wortelt in het besef van verantwoordelijkheid voor den medemensch, waartoe de naasten- liefde ons voert, — een socialistische gemeenschapszin dus — keert zich in felle verontwaardiging tegen ieder systeem, waarin de mensch gedegradeerd wordt tot louter middel, met voorbijzien van ieders eigen persoonlijk doel. Het is ontoelaatbaar, den mensch alleen te waardeeren naar het nut wat hij kan hebben voor het winstbejag van een onderneming, of voor het machtsstreven van een ras, een volk, een staat of een klasse. Het is ontoelaatbaar, als menschen moeten leven in een

omgeving, die hen fnuikt en breekt; als zij gedoemd worden tot een arbeid, die de vreugde wegslaat uit hun leven en hen afstompt en verdierlijkt; als hun de weg tot de goederen der cultuur wordt afgesneden; als zij worden neergedrukt in de doodende uniformiteit van gelijkgeschakelde kuddedieren; als zij beroofd worden van hun verstand en hun wil door een dressuur tot blindelings accepteren van leerstellingen en blindelings opvolgen van bevelen.

En de ware socialistische gemeenschapszin, die tegen dit alles strijdt, zal tegelijkertijd opkomen voor alles, wat kan bijdragen tot die vrijheid, waarin de persoonlijkheid kan uitgroeien en zich ontwikkelen. Hij streeft er naar, het mogelijk te maken dat ieder de levenstaak kan vervullen, waarvoor hij de geschiktheid en de roeping heeft. Hij streeft naar een gezondmaking en versterking van het gezinsleven, kweekplaats van ware persoonlijkheid. Hij verafschuwt beginselloosheid en het veronachtzamen of verdoezelen van principieele verscheidenheid, en streeft naar de vorming van overtuigde, beginselvaste mensen, omdat het hebben van een eigen, persoonlijke overtuiging toch zeker wel een der wezenlijkste kenmerken van ware persoonlijkheid is, terwijl het anderzijds geenszins in den weg staat aan goede samenwerking met aanhangers van een afwijkend stelsel. Integendeel; bij verschil van levensbeschouwing kunnen alleen mensen samenwerken, die hun eigen beginselen terdege kennen, en weten, hoever zij kunnen gaan. Zij durven aan den rand van den afgrond gaan staan, die hun inzichten van die van hun wederpartij scheidt. Worden de beginselen verdoezeld, zweeft een geestelijke mist om de personen heen, dan durft men elkaar niet te benaderen en kan men elkaar niet vinden.

Zoo komen wij tot een socialisme, dat gebouwd is op de persoonlijkheid. En wij zijn er van overtuigd, dat een socialistische samenleving, die op deze grondslagen is opgetrokken, een gemeenschap vormt, die veel schooner, veel krachtiger en veel gezonder is, dan de gemeenschappen, zooals de totalitaire stelsels zich die hebben gedroomd in hun blinde aanbidding van een collectiviteit, die de persoonlijkheid verwaarloost of zelfs onderdrukt.

Wie zich, in overeenstemming met het betoog in de voorgaande bladzijden, rekenschap heeft gegeven van de ware fundeering van het gemeenschapsleven, is immuun tegen elk valsch collectivisme. Hij redeneert van den mensch uit, op grond van het feit, dat elke gemeenschap toch immers een

gemeenschap van menschen zal moeten zijn. En dan ziet hij de taak der gemeenschap gegeven in de hulpbehoevendheid van den mensch in zoovele opzichten: de gemeenschap is er, om den mensch te steunen in datgene, wat hij niet op eigen kracht tot stand kan brengen. Maar daaruit volgt dan ook weer anderzijds, dat de taak van de gemeenschap eindigt, waar en zoodra de mensch zichzelf wel helpen kan. Gaat de gemeenschap verder, houdt zij zich ook met die dingen bezig, die de persoonlijkheid zelfstandig kan verrichten, dan krenkt zij den mensch in zijn waardigheid. Dan wordt zij anti-personalistisch, en tast dus haar eigen grondslagen aan.

Dit is de waarheid, die ligt uitgedrukt in het zoo vaak geciteerde subsidiariteits-principe, het beginsel van de aanvullende werkzaamheid. In de encycliciek „*Quadragesimo Anno*” heeft het wel zijn helderste formulering gevonden: „Evenals datgene, wat de individuen op eigen initiatief en door eigen energie kunnen tot stand brengen, hun niet ontnomen en niet in handen eener gemeenschap mag gesteld worden, zoo is het ook een onrechtvaardigheid en tevens een ernstig nadeel, ja een verstoring van de goede orde, datgene, wat door kleine lichamen van ondergeschikten rang kan verricht en verschaft worden over te dragen op grootere van hoogere orde; want iedere sociale werkdadigheid moet uiteraard de ledematen van het sociale lichaam steunen, maar mag nooit, met vernietiging hunner individualiteit, hen doen opgaan in het geheel.”

Het is duidelijk, dat dit nog geenszins een afkeuring inhoudt van alle gemeenschaps-activiteit. Integendeel: dezelfde encycliciek leert eenige regels verder, dat het staatsgezag op sociaal-economisch gebied onder andere moet „leiding geven, toezicht houden, aansporend of beperkend optreden, al naar de gelegenheid zich daartoe voordoet of de noodzakelijkheid dat eischt.” „*Laissez faire*” wordt even sterk veroordeeld als staats-socialisme.

In jaren, waarin het gezag van den staat zich bijzonder krachtig wil laten gelden, of waarin van vele zijden voortdurend beroep op staatsingrijpen wordt gedaan, is het begrijpelijk, dat men hier en daar wat onwennig staat tegenover een dergelijke principieele beperking van de bevoegdheden van de overheid. Degeen, die haar de zeggenschap op een of ander gebied betwist, heeft op het eerste gezicht veel weg van een gevaarlijk revolutionnair, die haar gezag tracht aan te tasten, of van een gezapig liberaal, die zich achter het

schoone woord vrijheid verschanst om zich voor elke in-
menging in zijn bedenkelijke speculaties te hoeden. Toch is
niets minder waar dan dat. Het zijn niet alleen motieven van
wijsgeerigen, van socialen en van economischen aard, die een
strikte toepassing van het subsidiariteitsbeginsel wenschelijk
maken, doch het is wel degelijk ook een wenschelijkheid
vanuit zuiver politiek opzicht. Als de overheid dit principe
verwaarloost, pleegt zij een handeling, die indruischt tegen
het wezen van den staat. Zij benadeelt den staat, door aan
dezen een taak toe te schrijven, waarvoor hij niet berekend
is. De ongeschiktheid van den staat, zich in alle details met
het sociaal-economische leven van zijn onderdanen bezig te
houden, zal hem fouten doen begaan en hem voor misluk-
kingen stellen, waarvoor hij onmiskenbaar de volledige ver-
antwoordelijkheid draagt. Men kan dus zeggen, dat het gezag
hautain genoeg moet zijn om zekere dingen aan zijn onder-
danen over te laten. Doet het dit niet, dan tast het zelf de
eigen autoriteit en de grootheid van den staat aan.

„Het staatsgezag — aldus weer „Quadragesimo Anno” —
moet dus het uitvoeren van minder belangrijke zaken, waar-
door het anders ten zeerste in beslag zou worden genomen,
aan ondergeschikte gemeenschapslichamen overlaten; dan zal
de staat vrijer, krachtiger en met beter gevolg de functies
kunnen uitoefenen, die alleen bij hem tehuisbehooren, juist
omdat hij alleen ze kan vervullen.” Dit neemt niet weg, dat
een krachtige ontwikkeling van ondergeschikte gemeenschaps-
lichamen — zooals de corporaties of bedrijfschappen dat
zullen zijn — de vorming beteekent van nieuwe machtskernen
in de maatschappij, en men kan zich voorstellen, dat de
overheid haar eigen macht op een gegeven oogenblik door
deze nieuwe kernen bedreigd ziet. Daarom is een verwaar-
loozing van het subsidiariteitsbeginsel begrijpelijk in een
zwakken staat, in een staat, waar de regeering zich met moeite
staande houdt, en ook, waar zij door een geduchten vijand
van buiten wordt belaagd. Alleen het bewustzijn van eigen
kracht zal den gezagsdragers den moed verleenen om terug
te treden en het ingrijpen van de ambtenaren te beperken
tot het strikt onvermijdelijke.

Toch is het een onomstootelijke waarheid, dat tenslotte het
subsidiariteitsbeginsel meer dan iets anders kan bijdragen
om de autoriteit van den staat hoog te houden en te hand-
haven. Want het is het uitgangspunt voor een gezonde ont-
wikkeling van het maatschappelijk leven, en een gezonde

ontwikkeling van het maatschappelijk leven houdt geen aantasting in van het gezonde staatsgezag. Evenmin wordt de staat verzwakt doordat zijn burgers zich ontwikkelen tot krachtige zelfstandige persoonlijkheden. Want als de staat de geordende eenheid der burgers is, zooals een mozaïek bestaat in de geordende eenheid der steentjes, dan zal ook de staat aan de hoogere ontwikkeling van zijn burgers een hooger aanzien ontleenen, evenals de schoonheid van het mozaïek wordt verhoogd door de bijzondere kleurenpracht van de samenstellende stukjes. Dat de staat zijn kracht zou moeten zoeken in een onderdrukking van de persoonlijkheid is een heidensche dwaling, die overigens niet door Lenin of Hitler uitgevonden is.

In de vierde eeuw voor Christus schreef de Chineesche wijsgeer Yang Shang: „Een zwak volk beteekent een sterken staat en een sterke staat beteekent een zwak volk. Als in een land de volgende tien kwalen bestaan: godsdienstige gezindheid, beoefening der muziek en der dichtkunst, het bewaren der tradities, deugdzaamheid, zedelijke beschaving, kinderlijke trouw, broederlijke samenwerking, onkreukbaarheid en logisch denken, dan kan de heerscher het volk niet laten vechten en is verscheuring van het gebied onvermijdelijk, zoodat het land ten onder gaat.”

Men kan de scherpe tegenstelling tusschen onze christelijke opvattingen en het heidendom van den totalitaireren staat moeilijk scherper doen uitkomen dan aan de hand van dit citaat. Al datgene, wat wij beschouwen als de hoogste goederen van de beschaving, wordt hier opgeofferd aan het verkeerdt begrepen ideaal van een sterken staat.

Verkeerdt begrepen. Want de waarlijk sterke staat vraagt waarlijk sterke burgers; geen kruipende slaven, maar personen. De waarlijk sterke staat vraagt beschaving, en ware beschaving is niet denkbaar zonder een zekere terughoudendheid van het gezag, dat den burgers de gelegenheid biedt zich tot zelfstandige, volledige menschen te ontwikkelen.

Pas wanneer de gemeenschap bestaat uit persoonlijkheden, uit menschen, die ieder voor zich op eigen karakteristieke wijze het mensch-zijn zoo volmaakt mogelijk in zich hebben gerealiseerd, beantwoordt zij volledig aan haar doel. De hoogste beteekenis en het laatste doel van de gemeenschap is immers geen ander dan het laatste doel van den afzonderlijken mensch. In het begin van deze beschouwingen is gezegd, dat het de taak van ieder van ons is, het mensch-zijn

zoo veel mogelijk, zoo volmaakt mogelijk in zichzelf tot uitdrukking te brengen. Met opzet werd hier voortdurend het woord „mogelijk”, „zooveel mogelijk”, „zoo volmaakt mogelijk” ingelascht. Want geen enkel mensch kan hier de volkomenheid bereiken. De menschelijke natuur heeft zooveel aspecten, dat geen enkel mensch zich alzijdig volkomen kan ontwikkelen. Zelfs zij, die hun doel het best benaderen, de heiligen, hebben toch altijd maar bepaalde zijden van hun wezen ontwikkeld. Vandaar, dat er zooveel soorten van heiligen zijn, en dat de Kerk in haar Brevier telkens weer met verbazing uitroept: „Non est inventus similis illi”: „Zoo een is er nog nooit geweest!”

Wij allen dragen slechts een deel van den menschelijken rijkdom in ons, en daarom kan alleen een gemeenschap van menschen tot uitdrukking brengen, wat voor mogelijkheden het mensch-zijn inhoudt. En onwillekeurig denken wij hier terug aan het scheppingsverhaal in het boek Genesis, waar God na iederen dag Zijn blik liet gaan over Zijn werk: „En God zag, dat het goed was.” Maar aan het einde, toen het werk voltooid was en de schepping in al haar rijke verscheidenheid voor Hem lag, staat er: „En God zag, dat het zeer goed was.”

Op gelijke wijze is ook de gemeenschap van goede menschen een zeer goed iets. Beter dan welke enkeling dit ook kan, is zij een beeld en een gelijkenis van God's heerlijkheid. En in dien zin heeft Thomas van Aquino dan ook kunnen zeggen, dat de gemeenschap verhevener, „goddelijker” is dan de enkeling.

Pas hij, die zich bewust is te leven als deel van de menschelijke gemeenschap in dezen zin, zal ten volle die woorden kunnen spreken, dat niets menschelijks hem meer vreemd is. In dit opzicht is hij als een deel van een grooter lichaam, een lid, dat zijn kracht put uit de kracht der andere leden, dat tezamen met hen lijdt, maar ook deelachtig is in hun vreugde, hun goedheid, hun schoonheid. En zijn verhevenste uitdrukking vindt dit in de bovennatuurlijke gemeenschap, waarin Paulus ons beschreven heeft als de ledematen van het mystieke lichaam van Christus, en waar we vereenigd zijn met alle menschen van goeden wil, tot welken kerkelijken of onkerkelijken kring zij zich ook uiterlijk mogen rekenen. In dat lichaam worden wij allen verhoogd door den ziele-adel van anderen, wij dragen elkanders lasten en plukken de vruchten van elkanders goedheid. Niets, wat behoort tot de volkomen

menschelijkheid, niets wat waar, goed en schoon is, is hier uitgesloten; alles vindt zijn plaats: de wijsheid van Europa naast de wijsheid van China; de deugd van den godsdienstige naast de deugd van den God-zoeker; de schoonheid van Athene naast de schoonheid van Chartres. Alle ware menschelijke grootheid is ons erfdeel, of zij nu afkomstig is uit den engeren kring van hen, die met ons in eenzelfde, uiterlijk waarneembare Kerk vereenigd zijn, of niet. Wij sluiten niets uit van datgene, waarin de mensch aan zijn bestemming heeft beantwoord.

Personalisten zijn wij, en daarom socialisten. En als personalistische socialisten moeten wij ons keeren tegen elk streven en elk stelsel, dat niet deze evenwichtige verhouding tusschen persoon en gemeenschap wil handhaven, en hetzij de gemeenschap aan het individu, hetzij de enkeling aan de gemeenschap offert.

De vijanden van het personalisme zijn de totalitaire stelsels en het individualisme. De vijanden van het socialisme zijn het individualisme en de totalitaire stelsels.

De totalitaire stelsels: Communisme, Fascisme en Nationaal-Socialisme zijn in wezen nieuwe godsdiensten, die hun plaats konden vinden in een ontkerstende wereld. Zij zijn, in welken vorm of gedaante ook, anti-christelijk, omdat zij het religieuze in den mensch misbruiken voor een zuiver aardsch streven, en omdat zij den mensch in alle opzichten ondergeschikt maken aan de kracht en heerlijkheid van een vergoddelijkte gemeenschap: het vergoddelijkte proletariaat, den vergoddelijkten staat, het vergoddelijkte ras. In den dienst aan het proletariaat, den staat of het volk ligt de hoogste bestemming van den mensch; het belang van proletariaat, staat of volk is hoogste maatstaf voor de bepaling van wat goed of wat recht is. De enkeling is als de cel in een lichaam, die immers geen andere reden van bestaan heeft dan nuttig te zijn voor dit lichaam, en die als volstrekt waardeloos wordt opgeofferd, zoodra zij schadelijk of zelfs maar niet-meer-nuttig blijkt te zijn. „Persönlichkeit — aldus de nationaal-socialist Krieck — ist nichts anderes als Sinn für das Ganze: Fähigkeit zur Führung. Alle andere Persönlichkeit ist wertlos und überflüssig.” Omdat hij geen zelfstandige, eigen bestemming heeft, kan de persoon ook geen zelfstandige, eigen rechten hebben. Wat hij aan rechten bezit, is hem toegeworpen door de gemeenschap, die het hem weer kan ontnemen, zoodra dit haar

geraden voorkomt. Een eigen, onaantastbare sfeer heeft de persoonlijkheid niet.

De personalist, die zich dus de verklaarde tegenstander weet van alle totalitaire systemen, zal zich inmiddels niet minder fel moeten te weer stellen tegen het individualisme. Opperflakkig gezien lijkt het individualisme de tegenvoeter van alles wat totalitair is; in werkelijkheid is het een even gevaarlijke bedreiging van de persoonlijkheid. Hilaire Belloc heeft aangetoond, dat tenslotte zeer best een compromis denkbaar is tusschen Communisme en Kapitalisme, omdat zij hun doel gemeen hebben: „The servile State”. In de tijden, eer het Kapitalisme althans eenigszins aan banden gelegd was, in de bloeiperiode van de liberale vrijheid, werden miljoenen menschen neergedrukt in levensomstandigheden, waarin van ontwikkeling van de persoonlijkheid, van beschaving, van geestelijk leven, van zedelijken groei, van lichamelijken welstand, van gezinsgeluk, van opvoeding, van zelfbestemming, van bezitsvorming geen sprake was. De vrijheid, die in deze maatschappij gepredikt werd, was geen personalistische vrijheid; zij was alleen de vrijheid voor den economisch sterke, om de persoonlijkheid van zijn zwakkere medemenschen te breken en dienstbaar te maken aan zijn egoïstisch winststreven. Zelfs de persoonlijke eigendom wordt door het Kapitalisme niet minder aangetast dan door het Communisme: „It is the negation of property — zegt Chesterton — that the Duke of Sutherland should have all the farms in one estate; just as it would be the negation of marriage if he had all our wives in one harem.”

Individualisme beteekent altijd Kapitalisme, want individualisme keert zich tegen de gemeenschap, en de mensch heeft de gemeenschap noodig, omdat hij hulpbehoevend is naar de stof, naar het verstand en naar den wil. Worden de individuen aan zichzelf overgelaten, dan zijn het de minst hulpbehoevenden, de rijksten, de slimsten en de minst scrupuleuzen, die hun heerschappij kunnen vestigen en die hun medemenschen ten eigen bate gaan exploiteeren. Is een dergelijke toestand eenmaal ingetreden, dan geeft het zeer weinig, of men aan de aldus aan de kapitalistische machten onderworpen individuen alle mogelijke politieke rechten en vrijheden verleent. Daardoor wordt slechts een schijn gewekt, die de werkelijke overheersching door het geld camoufleert. Om deze reden mist de democratie inhoud, wanneer zij niet is een socialisti-

sche democratie, zooals het socialisme inhoud mist, wanneer het niet een personalistisch socialisme is.

Geen wonder, dat de individualistische democratie te gronde is gegaan. Zij miste den gezamenheidszin, en omdat de mensch de gemeenschap niet missen kan, indien hij zijn persoonlijkheid volwaardig wil ontwikkelen, was de individualistische democratie dus niet de meest geschikte orde voor het kweken van persoonlijkheden. Zij leverde ons met des te meer vaardigheid den massa-mensch, de grauwe, gelijkgeschakelde, uniforme massa, die eender gekleed gaat, op eendere wijze werkt, op eendere wijze zijn vermaak zoekt, door pers en radio volgepropt is met eendere denkbeelden, en zich laat leiden door eendere opvattingen omtrent burgerlijk fatsoen. Is het zoo vreemd, dat een dergelijke massa, die zich gedrukt gevoelde door de last van het Kapitalisme, zich gemakkelijk liet winnen voor de dictatuur van het proletariaat, van een Duce of van een Führer? Een dergelijke dictatuur vroeg het offer van de persoonlijkheid, maar de persoonlijkheid was allang verloren gegaan, en het offer woog dus licht, terwijl daartegenover stond de belofte van de verdelging der heerschappij van het Kapitalisme, waartegen de democratie zoo weinig had vermocht.

Men kan er lang en breed over twisten, of deze dictaturen nu feitelijk meer of minder kapitalistisch zijn geweest dan de individualistische democratie, die zij onttroonden. De meeningen hierover loopen sterk uiteen en in ieder geval is er niet veel gewonnen, wanneer het kapitalisme van een klasse (waartegen men nog kan trachten steun te zoeken bij den staat) verruild wordt voor het kapitalisme van den staat (waartegen geen enkel beroep meer mogelijk is).

De individualistische democratie baant den weg voor een kapitalistische overheersching, maar wie deze kwaal wil verhelpen door het vestigen van een dictatuur, tracht den duivel uit te drijven met Beëlzebub. Genezing is alleen mogelijk in een samenleving, die gedragen wordt door de gedachte van het personalisme, en waarin door een verstandige mate van socialisatie de despotie van het geld gebroken wordt. „Terecht kan men er voor opkomen — houdt „Quadragesimo Anno” ons voor — dat bepaalde soorten van goederen voorbehouden moeten worden aan den staat, omdat zij een zoo groote heerschappij met zich meebrengen, als aan privaat-personen zonder de gemeenschap te benadeelen, niet in handen kan worden gegeven.” De constructie van onze moderne maat-

schappij maakt, dat het aantal van dergelijke goederen niet zoo gering zal zijn.

Wij verwerpen dus het individualisme, zoowel omdat wij personalisten, als omdat wij socialisten zijn. En het is niet alleen als personalisten, maar ook als socialisten, dat wij ons keeren tegen de totalitaire stelsels.

Ware gemeenschapszin is immers niet gediend met een vergoddelijking van de gemeenschap. Een gemeenschap, die zichzelf gaat verabsoluteeren, richt zichzelf op den duur te gronde. Wij hebben de lotgevallen gezien van het vergoddelijkte Deutsche Herrenvolk; wij hebben de lotgevallen gezien van den vergoddelijkten Italiaanschen staat. En wij hebben geen reden te verwachten, dat een vergoddelijkt proletariaat een betere toekomst tegemoet gaat.

Zelden zijn zulke wijze woorden over dit onderwerp geschreven als door den Spaanschen denker Ramiro de Maeztu, die in 1936 door de communisten in Madrid werd gefusilleerd: „De staat is niet God; het vaderland evenmin. Zooals St. Augustinus zegt, moeten wij het, na God, boven alle dingen liefhebben. Maar om der wille van zijn eigen welzijn, van zijn eigen grootheid, moeten wij het niet liefhebben om zichzelfe, doch slechts in God. Alleen dan zal onze natie blijven voortbestaan en tot bloei komen, als wij onszelven persoonlijk voor haar opofferen en tegelijkertijd al onzen invloed aanwenden om te maken, dat zij op haar beurt de beginselen van algemeene gerechtigheid en de algemeene belangen der menschheid dient. Maar als wij van het vaderland iets absoluuts maken, als wij zelve of de regeerders tot de overtuiging komen, dat de belangen van den staat rechtvaardig zijn, alleen al omdat het belangen van den staat zijn, dan overkomt ons met het vaderland, wat ons met een vrouw of met kinderen overkomt, waaraan wij alles toestaan uit overmaat van liefde; dat wil zeggen, wij verliezen het. Laten wij dus leven voor den roem en onsterfelijkheid van het vaderland. Het zal niet onsterfelijk zijn, als wij het niet rechtvaardig en goed maken.”

Gedragen door een diep ontzag voor de waarde van de persoonlijkheid en daarom beziel met het besef van onze sociale verantwoordelijkheid en onze sociale behoeften, mogen wij ons personalisten noemen en socialisten. Personalistisch socialisme: er is wel geen raker en zuiverder typeering mo-

gelijk van ons standpunt. Verre is het te verkiezen boven dat enkele woord „solidarisme”, dat gesmeed werd in het verzet tegen de leer van den klassenstrijd, maar dat het gebrek heeft van een eenzijdigheid, verklaarbaar in een tijd van felle worsteling, maar op den duur niet te handhaven. En toch is er iets in die woorden „personalistisch socialisme”, dat den katholiek doet aarzelen. Niet het begrip „personalistisch”, al staan sommigen tegenover de nieuwhed daarvan misschien nog wat onwennig. Maar het begrip „socialistisch” draagt in de oogen van den katholiek een historische belasting; het is de aanduiding van een leer, waar hij tientallen van jaren met groote vastberadenheid tegen gestreden heeft. En het valt moeilijk te vergeten, dat nog in 1931, in de encycliek „Quadragesimo Anno”, Paus Pius XI de woorden neerschreef: „Niemand kan tegelijk een goed katholiek zijn en tevens een waar socialist.”

Nu mag men natuurlijk niet aan een woord blijven hangen. Dat hebben vele katholieken al begrepen; velen, ook van hen, die in de na-oorlogsche periode kennelijk tot de meer conservatieve vleugel in de partij-politiek der katholieken behoorden, hebben zich in den eersten tijd van de Deutsche bezetting getooid met het insigne van de „Nederlandsche Unie” en zich daardoor kenbaar gemaakt als aanhangers van het „Nederlandsch Socialisme”. Het woord „Socialisme” duidt nu eenmaal geen dogmatisch omljnd, vast-omschreven stelsel aan, waartegenover slechts de keuze zou overblijven van aanvaarden of verwerpen. Altijd zal de vraag moeten worden gesteld: „Wat verstaat gij onder Socialisme?”, eer de beslissing over de al- of niet-vereënegbaarheid van Socialisme en Katholicisme kan worden geveld.

Dat blijkt duidelijk, wanneer wij de passages over het Socialisme in „Quadragesimo Anno” nog eens bestudeeren. De Paus begint met te constateeren, dat groote veranderingen in het Socialisme hebben plaats gevonden. Het felle Communisme heeft zich afgesplitst van een gematigder groep, en deze laatste, de socialistische, heeft klassenstrijd en afschaffing van den privaat-eigendom weliswaar niet afgewezen, maar toch wel verzacht en gematigd. „Het valt niet te ontkennen, dat de eischen der socialisten somtijds dicht naderen tot datgene, wat de christelijke hervormers der maatschappij terecht vorderen,” te weten „een zekere niet af te keuren wisseling van gedachten” tusschen de klassen, „die haar grond vindt in een streven naar rechtvaardigheid”, en die

„een uitgangspunt moet zijn, om tot de onderlinge samenwerking der klassen te geraken". Verder een aanval tegen „een zekere sociale overheersching, die de eigendom zich tegen alle recht in heeft bemachtigd en aangematigd", en de overtuiging „dat bepaalde soorten van goederen voorbehouden moeten worden aan den staat." „Op die wijze nu kan het zoover komen, dat langzaamaan en ongemerkt deze opvattingen van een meer gematigd Socialisme niet meer afwijken van de verlangens en eischen van hen, die, steunend op de christelijke beginselen, zich toeleggen op de hervorming van de menschelijke maatschappij." „Dergelijke rechtvaardige eischen en verlangens hebben niets meer, dat strijdig zou zijn met de christelijke waarheid, en veel minder zijn zij uitsluitend aan het Socialisme eigen. En daarom hebben zij, die dit alleen nastreven, geen reden om zich bij het Socialisme aan te sluiten." Want in de eerste plaats, redeneert de encycliek verder, zijn nog lang niet alle socialistische partijen of groepeerings reeds zoover ontwikkeld, en het is niet door een verdoezeling van de grondbeginselen der christelijke waarheid, dat wij moeten trachten het Socialisme tegemoet te treden. En in de tweede plaats leeft in het Socialisme, ook waar het ten aanzien van den klassenstrijd en den privaateigendom een volkomen juist standpunt is gaan innemen, nog een opvatting van de maatschappij, die „lijnrecht in strijd is met de christelijke waarheid". Het Socialisme immers — zooals de encycliek dit afschildert — „beweert, dat de menschelijke gemeenschap alleen is ingesteld om de tijdelijke welvaart te bevorderen. Uit het feit immers, dat door een geschikte werkverdeling de goederen doelmatiger worden geproduceerd dan door de verdeelde pogingen der individuen, leiden de socialisten af, dat de economische werkzaamheid, waarvan zij alleen de stoffelijke belangen zien, noodzakelijkerwijze sociaal moet worden uitgevoerd. Uit deze noodzakelijkheid vloeit dan volgens hen voort, dat de menschen verplicht zijn, voor wat de productie betreft, zich geheel aan de gemeenschap te geven en te onderwerpen. Ja, het bezit van een zoo groot mogelijken overvloed van goederen om daarmee het leven te vergemakkelijken, wordt zoo hoog aangeslagen, dat de hoogere goederen van den mensch, de vrijheid zelfs allerminst uitgezonderd, moeten worden achtergesteld, en zelfs opgeofferd aan de eischen van een zoo hoog mogelijke productie."

Wat dus de encycliek „Quadragesimo Anno" als „waar

Socialisme" veroordeelt, is een stelsel, dat mogelijk den klassenstrijd predikt en den persoonlijken eigendom verwerpt, en in ieder geval de gemeenschap laat berusten op de stoffelijke behoeften van den mensch, waarbij aan de bevrediging van deze behoeften ook de hoogere goederen, zelfs de persoonlijke vrijheid ondergeschikt wordt gemaakt. Het is een materialistisch, onpersonalistisch Socialisme.

Dat dit stelsel, dat inderdaad bestaan heeft en ook tegenwoordig nog wel aanhangers telt, voor den katholiek alle bekoring mist, behoeft geen betoog. Evenmin zal het noodig zijn, hier nog uitvoerig aan te toonen, dat het geen enkele gelijkenis heeft met wat in de voorgaande bladzijden als personalistisch-Socialisme werd afgeschilderd. Wie personalistisch socialist is, heeft grondig afgerekend met het ideaal van den klassenstrijd, omdat in zijn beeld van de maatschappij alleen een eendrachtige samenwerking van de verscheidenheid der standen past. Wanneer hij zich keert tegen het Kapitalisme, dan is het niet om den persoonlijken eigendom te vernietigen, doch om dezen te beschermen tegen hen, die den eigendom tot een monopolie hebben gemaakt van een heerschende kaste, en hem hebben gebruikt als een middel ter onderdrukking van een bezitlooze massa. Wanneer hij vervuld is met gemeenschapszin, dan is dat niet, omdat hij het collectivistische productie-proces het meest efficient acht, maar omdat hij zich als mensch verantwoordelijk weet voor den medemensch, en wel voor den complete medemensch, naar ziel en lichaam, naar geest en stof. Wanneer hij zich ondergeschikt maakt aan de gemeenschap, dan is dat alleen omdat en inzoverre als deze gemeenschap de persoonlijkheidsontwikkeling van haar leden dient, en omdat dit werken voor de gemeenschap deel uitmaakt van de evenwichtige ontwikkeling van deze persoonlijkheid.

Is het dan nog wel juist, dit stelsel, dat zoo verre afwijkt van het „ware Socialisme" van „Quadragesimo Anno", desondanks te bestempelen met den naam Socialisme? Of is dit alleen maar een leeg gebaar met louter propagandistische bedoeling?

Een onwelwillende kritiek kan dat gemakkelijk beweren, maar de personalistische socialist zal niet verlegen behoeven te zijn om een antwoord. Hij zal begrijpen, dat „Socialisme" een zeer schoone en zuivere term is, dien men niet licht zal mogen prijsgeven, tenzij een bepaalde historische belasting daartoe dwingt. En die dwang bestaat niet. In haar ver-

oordeeling van het „ware Socialisme” trof de encycliek „Quadragesimo Anno” in 1931 een toentertijd in de wereld aanwezig stelsel. Het kan hier in het midden blijven, in hoeverre de veroordeelde leerstukken van dat stelsel in 1931 nog aanwezig waren in de officieele socialistische groepen in Nederland; het kan ook in het midden blijven, welke wijzigingen de opvattingen in deze groepen ondergaan hebben sinds „Quadragesimo Anno”, in de jaren van 1931 tot 1940, en tijdens de Deutsche bezetting tot de stichting van een democratisch-socialistische partij in Februari 1946. Onze meening over deze vragen raakt immers het feit niet, dat ook het door „Quadragesimo Anno” veroordeelde Socialisme toch altijd maar een vorm van Socialisme was, een van de vele gedaanten — zij het ook in die jaren een van de meest in het oog springende gedaanten — die het groote historische verschijnsel van het Socialisme heeft aangenomen.

Wie het standaardwerk van Quack over „De Socialisten” doorneemt, en overweegt, wat er sinds de voltooiing van dat boek is gebeurd, wordt wel doordrongen van het besef, dat er in de historie van het Westen een machtig verschijnsel is geweest en nog is, dat vele en vaak onderling tegenstrijdige uitdrukkingen heeft gevonden. Het leefde bij Plato en de Gracchen, bij de eerste christenen en de puriteinen, bij Thomas More en in de reducties der Jezuïeten; het leefde bij Saint Simon en bij Fourier en bij Owen, bij Proudhon en bij Marx, bij Bakounin en bij de reformisten. En in al deze bonte verscheidenheid is toch een eenheid te vinden, de eenheid van hen, die zalig worden gesproken omdat zij „honger en dorsten naar de gerechtigheid”.

Wij, die de gemeenschap opbouwen op onze dorst naar gerechtigheid voor de menselijke persoonlijkheid, hebben het recht ons streven als Socialisme te betitelen, ook al heeft dit socialistisch streven in den loop der geschiedenis onberaden uitwegen gezocht, die naar onze innige overtuiging verder dan ooit van het gestelde doel moeten afvoeren. En wij achten ons niet minder, maar juist radicaler socialisten, wanneer wij verzet aantekenen tegen den klassenstrijd, tegen de afschaffing van den persoonlijke eigendom, tegen materialisme en tegen collectivisme, omdat deze strevingen immers juist in den weg staan aan de verwezenlijking der gerechtigheid in het sociaal bestel.

Gescheiden van sommige historische vormen van het Socialisme, zijn we vereenigd met andere personalistische socia-

listen, ook al stellen zij zich op een ander geestelijk fundament. Met hen hebben wij een gelijke visie op de behoeften en de verhouding van enkeling en gemeenschap; en waar ons inzicht gemeenschappelijk is, mag ons handelen niet verdeeld blijven. Wij werken dus met hen samen, met orthodox-protestanten, met vrijzinnigen, met humanisten, aan het herstel van de juiste orde in de maatschappij, en trachten met hen tot overeenstemming te komen in de keuze der aardsche middelen, die hiertoe moeten worden aangewend.

Dit werken aan een aardsch doel en met aardsche middelen is volstrekt niet onvereinigbaar met ons streven naar een bovenaardsche bestemming. Wanneer de Katechismus ons op zijn eerste vraag: „Waartoe zijn wij op aarde?” ten antwoord geeft: „Wij zijn op aarde, om God te dienen en daardoor in den hemel te komen”, dan is het allerminst zinledig, dat het feit van ons verblijf op aarde ons zoo ingescherpt wordt. Wij zijn op aarde, het aardsche leven is het ons gegeven middel, om God te dienen. Daarom mogen, neen moeten wij het leven; het is onze taak het voor onszelf en anderen tot een menschelijk en menschwaardig leven te maken, en den rijkdom, de schoonheid en de goedheid van God's schepping uit te putten. Wij zullen het aardsche niet verachten, als wij weten dat het ons een middel is tot het bovenaardsche.

Er is geen scheiding tusschen het aardsche en het bovenaardsche, omdat er geen scheiding is tusschen natuur en bovennatuur. „*Gratia non tollit naturam, sed perficit*”; „de Genade vernietigt de natuur niet, doch vervolmaakt haar”, luidt een van de meest lapidaire uitspraken van Thomas van Aquino. En Maritain trekt er de conclusie uit: „*La grace ne détruit pas la nature, ni la vie surnaturelle la vie „civile”*”. Daarom zal hij, die zich tot een bovennatuurlijk leven gevoelen weet, het aardsche leven, met al zijn aardsche kwaliteiten, volmaakter en schooner trachten te maken. Daarvoor te strijden en te werken is geen materialisme, zoomin als het ook materialisme was, dat Hem bezielde, die zieken genas en den storm tot bedaren bracht, die medelijden had met de schare, en die het brood vermenigvuldigde en de visschen.

Wij katholieken meenen zelfs, dat een levenshouding, die zich geheel en al op het aardsche gericht houdt, niet de geschiktste is, om dit aardsche leven tot bloei en heerlijkheid te brengen. En daarom, terwijl wij ons verheugen over de overeenstemming, die wij met anderen konden bereiken omtrent den grondslag van ons maatschappelijk streven, over de

principiële eensgezindheid, waarin wij met anderen een plan kunnen opstellen voor het herstel van een ware orde in de samenleving, over de eendracht, waarin wij met natuurlijke middelen kunnen samenwerken aan de verwezenlijking van dat plan, — hoe verheugd wij ook zijn, elkander gevonden te hebben als personalistische socialisten, toch is het laatste woord daarmee voor ons nog niet gesproken. Want ten slotte gelooft de katholiek niet, dat men zelfs een natuurlijke orde geheel met natuurlijke middelen kan herstellen en doen voortbestaan. En hij herinnert zich den ondertitel van „Quadragesimo Anno”, die spreekt van „het herstel der sociale orde en haar vervolmaking volgens de wet van het Evangelie.”

Het personalistisch Socialisme, waarover we principieel met anderen tot overeenstemming zijn gekomen, zal alleen en op zichzelf de wereld niet kunnen redden. De eigen bijdrage van de katholieken in dit verband zal moeten zijn, dit personalistisch Socialisme, met behoud van zijn natuur, zooals die hierboven is geschetst, zonder het te verwringen of te verteekenen, zonder het voor anderen vreemd of minder aanvaardbaar te maken, opgeheven en gedragen te houden in de bovennatuurlijke sfeer van de evangelische waarheid. Wij kunnen slechts trachten iets in dien zin te bereiken, wanneer wij ons midden in de beweging stellen. Afzijdig blijven, in een krampachtig isolement op ieder gebied — dus ook daar, waar het niet strikt geboden is — beteekent, dat wij de wereld braak laten voor krachten, die ons straks, wanneer zij tot wasdom gekomen zijn, met al wat ons lief is zullen vernietigen.

Niemand vraagt van ons, niemand verwacht van ons, dat wij daarbij ook maar iets van onze heiligste overtuiging zullen prijs geven. Integendeel, men verlangt niets zoozeer, als dat onze medewerking juist beziel zal worden door het vuur van deze heilige overtuiging; men ziet naar de bijdrage uit, die wij speciaal als katholieken aan dit gemeenschappelijk plan van personalistisch Socialisme zullen geven.

Hier te aarzelen, zou kleinmoedigheid zijn. Wij mogen ons niet laten afschrikken door eigen zwakheid, want, zooals Paulus zegt, „de Geest komt onze zwakheid te hulp.” Wij mogen ons niet laten afschrikken door de vreemdheid van het andere of de anderen. Weliswaar waait God's wind niet overal even tastbaar, maar hij waait overal. „De Geest blaast waar Hij wil.” Waar wij zelf willen leven en werken uit de

Genade, zal het ons nooit aan aanknoopingspunten ontbreken. Want de werking der Genade beperkt zich niet tot hen, die zich hebben aangesloten bij de uiterlijk zichtbare Kerk. God rust nergens; bovennatuurlijke heiligheid kan zich openbaren, waar menschen zijn, en een bovennatuurlijk verlangen doortrilt het geheele menschedom, de geheele natuur. „We weten toch — schreef Paulus aan de Romeinen — dat heel de schepping zucht en kreunt in barensweeën tot heden toe.” „Reikhalzend toch smacht de schepping naar de openbaring der kinderen Gods” en overal tintelt „de hoop, dat ook de schepping zelf bevrijd zal worden van de slavernij der vergankelijkheid, om deelachtig te worden aan de vrijheid der glorie van de kinderen Gods.”

Gedragen te worden door die Hoop, geworteld te staan in de overtuiging van dit Geloof, gestuwd te worden door de kracht dier Liefde, zal het ideaal zijn van den katholiek, die zich personalistisch socialist noemt. En hij mag trachten in zijn werk als zoodanig iets door te doen stralen van den geest van Hem, dien al het volk zocht aan te raken toen Hij uit de eenzaamheid van zijn bergen was neergedaald tusschen de menigte in de vlakke, „want er ging een kracht van Hem uit, die allen genas.”

